

## TÜRK KADINININ GÜNDEMİ\*

Dr. Nur Bilge Criss\*\*

Yüzyılın sonunda umut verici bir başlangıçtan sonra, Osmanlı feminist hareketi 1930'lu yılların başına kadar ulusal devlet kurma çabası içinde eridi. Ve, Cumhuriyet ataerkisi önce 1926 yılında kadını vatandaşlık statüsüne yükselterek, sonra da 1930'ların başlarında politik haklar vererek ihtiyaçlarını ve haklarını belirledi. Bu süreç genellikle devlet feminizmi olarak tanımlanır.

Milliyetçilik ile feminizm arasındaki etkileşim, kadın hareketlerinin ya da kadınların statülerinin politik ve kültürel ortamdaki ayrılamayacağını gösterir. Peter Sugar'a göre, "Türkiye bürokratik milliyetçiliğin en güzel örneğini sergiler.... Başlangıçta, bağımsız bir felsefe ya da hareket değil, yalnızca bürokratik mekanizmayı yeniden örgütlemeye ve devleti korumaya çalışanların ellerinde ek bir araç olmuştur."<sup>1</sup> Ziya Gökalp (1875-1924) milliyetçiliği bürokrasiden ayıran ilk aydındır. Ülke için kendi görüşünü şekillendirdikten sonra özel bir milliyetçilik türü üzerinde duran Mustafa Kemal Atatürk'ü (1881-1938) bir parça etkilemiştir. Bu özel milliyetçilik türü, kültüre dayanmaktadır ve Atatürk'ün yöntemi, ulus yaratma modelini yerli yerine oturtmak amacıyla yarı-mitolojik bir eski Türk kültürünü geliştirmektir. Bu milliyetçiliğin kendine özgü yapısı bu makalenin amacı dışındadır. Atatürk, modernleşmeyi sorguladığında şöyle demiştir: "Pek çok ülke vardır, fakat uygarlık tektir, ve bir ulusun ilerlemesi için bu ortak uygarlığa katılmak gerekir."<sup>2</sup> Ve doğal olarak, kadının statüsü yalnızca ilerlemenin bir sembolü değil, aynı zamanda uygarlık ölçüğünde bir kıstas olmuştur.

Bu makalenin eğilmeye çalıştığı temel soru, bu ülkede kadın haklarının neden kadının insan haklarına dönüşemediğidir. Yasal anlamda yanıt kısaca 1920'lerin hukuk

\* Bu makale "The Future of Turkish Women's Past" adıyla 9-11 Mayıs 1996 tarihleri arasında Amsterdam, Hollanda'da yapılan "Avrupa Sosyal Bilimler ve Tarih Konferansı'nda bildiri halinde sunulmuştur. Türkçe'ye çeviren: Kadriye Göksele.

\*\* Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, Öğretim Üyesi.

<sup>1</sup> Peter Sugar, "Nationalism in Eastern Europe" *Nationalism*, John Hutchinson ve Anthony D. Smith, ed. (Oxford: Oxford University Press, 1944), s. 171-177.

<sup>2</sup> Mary Matossian, "Ideologies of Delayed Development", *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, (İstanbul: 1945) i. 29. İdem. s. 218-225.

biliminin günümüzün değerlerini ve gereklerini artık karşılamadığı ve düzenlemelere gerek duyulduğu olabilir.<sup>3</sup> Yasal müeyyideler kadar önemli bir başka nokta, kadının insan haklarının hukuk biliminin dışına çıkmasıdır. Bu sorunun incelenebileceği en az iki örnek vardır: birincisi, İslamcı hareketlere ve kolektivizme karşı devlet tarafından himaye edilen feminizm ve milliyetçilik, ikincisi ise 1980 sonrası feminist hareketin, milliyetçilik ve devirli bir biçimde devlet feminizmi ile ilişkisi. Türkiye Cumhuriyeti'ni yöneten elit kesim, kadın haklarının yasal çerçevesini belirlemiştir. Devlet himayesindeki feminizmin yapısı değişmiş olmakla birlikte, sözgelimi medeni kanun ya da ceza kanununda ayırımı hükümlerin kaldırılması girişimleri hem parlamentoda hem de siyasi partilerde bürokrasi tarafından engellenmiştir. Cinsiyet ayırımının, milliyetçiliğin 1980'li yılların başından beri moda olan bir tanımına -milliyetçiliği "milli ve manevi değerler" ve "örf ve adetler"le eşit tutma- sıkı sıkıya bağlı olduğu ve onunla açıklandığı anlaşılmaktadır.

Cumhuriyetin ilk kırk yılında eski neslin muhafazakâr milliyetçileri kadın haklarını kamu çıkarları ve uygarlık adına geliştirmişlerdir. Yeni muhafazakârlar, yeniden tanımlanan milliyetçilik adına cinsiyet açısından ayırımı yasaların değişmesine ise karşı çıkıyorlar.

Türkiye'de neo-konservatizmin gelişmesine paralel olarak feminist bir ideoloji ortaya çıkmıştır, bu yolla hiç değilse bazı kadınlar cinsiyet/güç ilişkilerinin yapısını sorgulamaya başlamışlardır. Akademisyenleri, sivil toplum örgütlerini, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nü ve bağımsız feminist çevreleri kapsayan yeni hareket somut sorunları çözümlenmeye yöneliktir. Gündem, kadının insan haklarını ve bu kez egemen ataerki tarafından değil kadınlar tarafından belirlenen ulusal sorunları içermektedir. Türkiye koşullarında bu sorunlar nelerdir?

### KADININ İNSAN HAKLARI

Kadınların insan hakları, ancak 1985 yılında yapılan Nairobi Kadınlar Konferansı ve daha sonra 1995 yılında Beijing'de yapılan toplantıdan sonra dile getirilmiştir. Bu üç basit sözcük, bir araya getirildiği zaman, yalnızca saf bir feminizmi (siyasal tercihine bakılmaksızın, herhangi bir ideolojinin dışında) açıklamakla kalmaz, aynı zamanda geleneksel bir toplumda hem feministlere hem de karşıtlarına gerçekten meydan okur.

Bu, karşıtlar için sorundur, çünkü anti-feministlerin dışı cinsiyetini tanıma karşı cins olmakla, biyolojik işlevleri ile ve bu işlevlerin onlara verdiği görev ve sorumluluklarla sınırlıdır. Böyle bir sınıflandırma ataerki kontrolü sürekli hale getirir ve haklı çıkarır, kadının insan haklarını, bir başka deyişle bireyselliğini otomatik olarak sınırlandırır.

Feminizme karşıtlık çok çeşitli yönlerden gelmektedir. İlk olarak, kadının insan hakları fikri, ayırımı yasaları belirleyerek ve değiştirilmesini kabul ettirmeye çalışarak kadınları Devletle karşı karşıya getirir. Bu başlıbaşına çok güç bir iştir, çünkü "liberal devlet ne kadar sınıflar-üstü olursa olsun, cinsiyetçilikten özerk değildir. Yargı düşünme değil değişiklik -yeni bir hukuk bilimi, yaşam ve hukuk arasında yeni bir ilişki

<sup>3</sup>Köksal Bayraktar, "Değişen Dünyada Birey, Aile, Toplum ve Türk Ceza Kanunu İçerisinde Yer Alan Bazı Suçlar", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1(1993), s. 85-87.

gerektirir."<sup>4</sup> Sonuç olarak, kadın cinsel ayırım, tecavüz ve kendilerine yöneltilen diğer şiddet içeren davranışlarla uğraşmak zorundadır.

Birincisine bağlı olan diğer mesele, yasa koyucu kurumların kamu ve özel çevrelere karşı tutumlarıdır. Burada sözkonusu olan mesele, aile şerefi adına kadınların öldürülmesi ile ilgilidir. Bir kadın hakkında yalnızca kuşku ve/veya dedikodu, aile meclisini, ailenin genç bir üyesine resmen ölürme "görevi" vermeye iter. Bazen, yalnızca 11 ya da 14 yaşındaki bir çocuğu koşullandırma, kadın akrabasını öldürme eylemini teşvik edebilir. Bu sanıkların, yaşları küçük olduğu için birinci derece cinayetten daha az ceza alırlar. Türk mahkemeleri, bu tür davalarda tamamen kültürel bağlara ve geleneklere saygı gösterirler ve özel dünyaları hiçbir şekilde deşmezler. Bu bir kural olmasa da, istisna da değildir.

Son olarak, diğerleri kadar önemli mesele İslamcı kadınların varlığıdır. Bu gruptaki kadınlar iki nedenle önemlidir. Birincisi gene kadının insan hakları ile ilgilidir. İslamcı kadınlar kamu ve özel çevreler arasında bir yerde durmakla birlikte, erkek otorite ile mücadele etmekten çekinirler. Refah Partisi, 24 Aralık 1995 genel seçimlerinden önce 16 kadın milletvekili adayını listesinden çıkardığı zaman, bu partinin seçim kampanyasında gayretli bir şekilde çalışan İslamcı kadınlardan kamuya yansıyan hiçbir ses çıkmadı.<sup>5</sup> Partinin kararına yalnızca liberaller tepki gösterdiler.<sup>6</sup>

Bu gruptaki kadınların diğer önemi, feministleri Kemalist milliyetçiliğin laiklik mirasına sahip çıkmaya iterek, böylece feminist hareketi toptan Türk milliyetçiliğinin en önemli öğretisine bağlamış olmasıdır.<sup>7</sup>

Bir akademisyene göre, İslamcı ve laik kadınların dünya görüşleri arasındaki mesafe "...Türkiye'de feminist bir diyalog geliştirilmesi olasılığını engellemektedir. Tüm Türk kadınları için ortak olan meseleler daha genel politik bir diyalog içinde erimesi nedeniyle tabanını kaybetmektedir."<sup>8</sup> Feminist meselelerin daha genel siyasal bir diyalog içinde dile getirilmesi belki sağlıklı bir belirtidir, çünkü bu süreç kişisel sorunsal politik sorunsal haline getirir. Ayrıca, cinsiyeti ve böylece güç ilişkilerini sosyo-politik tartışmaların bir kategorisi olarak ortaya koyabilir.

Bunun, Türkiye'nin gelecekte nasıl olacağı konusunda politik İslamcılar ve laikler arasında çelişkiye yol açması kaçınılmazdır. Ve, ister feminist olsun, ister olmasın, bütün kadınlar kendilerini kadının insan hakları ve ulusun geleceği konusundaki bu çelişkinin ortasında bulacaklardır.

<sup>4</sup>Catherina A. MacKinnon, "Feminism, Marxism, Method. and State: Toward Feminist Jurisprudence" *Signs* 8: 4 (1983), s. 635-658.

<sup>5</sup>Orya Sultan Hasdemir, "Women of RP", *The Turkish Daily News*, 21 Şubat 1995.

<sup>6</sup>"Refah Kadınları Aday Listesinden Çıkardı", *Sabah*, 26 Kasım 1995.

<sup>7</sup>Nur Bilge Criss, "A Facet of Muslim Womanhood: The Turkish Case", *Turkish Review of Middle East Studies*, 7 (1993), s. 237-259.

<sup>8</sup>Ayşe Kadioğlu, "Women's Subordination in Turkey: Is Islam really the Villain?", *Middle East Journal*, 48: 4 (Autumn 1994), s. 645-660.

## DEVLETLE KARŞI KARŞIYA KALMAK

Türkiye hakkında kesin olarak olarak yapılabilecek bir genelleme vardır: Türkiye bir paradokslar ülkesidir ve kadınlar bu kuralın dışında değildir. Yeni bir araştırmada cinsiyetçiliğin ilkökul ve ortaokul ders kitaplarına ne zaman ve nasıl girdiği belirlenmiştir.<sup>9</sup> 1950'lerin başlarına kadar, Cumhuriyet Ailesi ve Anne imgeleri geleneksel kadın ve erkek rollerinden arınmıştı. (Fakat, o zaman bile evde kitap okuyan anne imgesinden ve aynı oyunları oynayan küçük erkek çocukların arkadaşları olarak küçük kızlardan başka kadın imgesi yoktu.) O dönemden sonra, kadınların evdeki geleneksel rollerine dikkat çekilmiştir. Kızların imgesi "duyarlı", "narin", "yumuşak başlı" "itaatkâr" gibi sıfatlarla nitelendirildi. Erkekler ailenin "direkleri" idi.

Boşanmanın artık bir istisna olmadığı, 1995 yılı itibarıyla 30.000 kadının, büyük şehirlerde bile olsa iş sahibi/patron olduğu<sup>10</sup>, pek çok çocuğun annelerin dışarıda çalıştığı evlerde büyüdüğü, genç de çok daha fazla çocuğun kazançları olmayan ve bu nedenle işleri ev sınırları içinde bulunan anneler olan evlerde büyüdüğü günümüzde bu imge gerçeğe uymamaktadır.

Fakat, okul kitaplarında kadınların ve kızların imgesi, Türk Ceza Kanunu'nun, kocayı ailenin reisi olarak tanımlayan 152. Maddesine, kadına kocasının soyadını taşıma yükümlülüğü getiren ve rolünü kocasına yardım ve danışmanlık etmek -ayrıca ailenin gözetilmesinden sorumlu olarak tanımlayan 153. Maddesine tamamen uygundur.<sup>11</sup> Reisin tanımı, yol gösteren ve emir veren kişi demektir. Koşulsuz olarak itaat edilmediği sürece, yol gösteren ile yol gösterilen arasındaki ilişki huzurlu olmayabilir. Bu gerçeğin yansımaları kadınlara karşı şiddette tam itaat ile ilgili yasa ve yönetmeliklerde yansıtıldığı gibi cinsiyet ayrımı arasında herhangi bir yerde bulunur. Sözelimi, erkek ailenin reisi olduğu için, çocuk tazminatı işçi ya da memur olarak çalıştırılan kadına değil erkeğe verilir. 1995 yılına kadar, serbest iş yapan eşlerden kadının geliri erkeğin geliri ile birlikte vergilendirilir, böylece kadının girişimciliği engellenirdi. Bu durum artık değiştirilmiştir. Ayrıca, girişimci kadınlara Halkbank ve Vakıfbank, düşük faizli kredi vermeye de başlamıştı.

Kadınlara yönelik ayırıcı yasaların yasaklayan Birleşmiş Milletler Anlaşmasının imzalandığı 1985 yılından Medeni Kanun'un ayırıcı hükümlerinin kaldırılmasını öngören yasa taslağının Meclis'e getirildiği 1993 yılına kadar neredeyse 10 yıl geçti. Bunların hiçbiri Türk Anayasası'na uymuyordu.<sup>12</sup> 1990 yılında, Anayasa Mahkemesi, evin dışında çalışmak için kocanın izninin alınmasını gerektiren 159. Maddeyi iptal etti.

Türkiye Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın belirli bazı hükümlerine bazı çekinceler koymuştu. Bunlar, resmi ikametini seçilmesinde eşlere eşit haklar isteyen 15/4. Madde,

<sup>9</sup>Firdevs Helvacıoğlu, *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik (1928-1995)*. (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996).

<sup>10</sup>"Kadın Patronların Sayısı 30 Bini Buldu", *Ekonomist*, 5: 4 (22 Ocak 1995), s. 10-16.

<sup>11</sup>Sözlüklü *Türk Medeni Kanunu, Borçlar Kanunu ve İlgili Mevzuat*, İhsan Erdoğan ve diğerleri. ed. (Konya: Cemre Yayınları, 1995), s. 44.

<sup>12</sup>*Türkiye'de Kadının Durumu*, (Ankara: T.C. Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, IV. Dünya Kadınlar Konferansı Türkiye Raporu, Mayıs 1994), s. 13.

16. Madde, c) evlilik sırasında ve sona erdirilmesinde eşit haklar ve sorumluluklar, d) çocukların çıkarlarının en başta göz önüne alınması koşuluyla, anne ve babanın medeni durumuna bakılmaksızın çocuklar üzerinde eşit hak ve sorumluluklar, f) velayet ve evlat edinmede eşit haklar ve sorumluluklar, g) soyadı, meslek ve iş seçiminde eşlere eşit kişisel haklardır.<sup>13</sup> Bu çekincelerin geçerliliği kuşkuludur/şüphelidir, çünkü bu hükümler, Türkiye'nin de bu Anlaşmayı imzaladığını duyurmak için Resmi Gazete'de ya da yayımlanmış raporlarda geçerlilik kazanmadığı gibi doğrulanmamıştır da.<sup>14</sup> Açıktır ki, yasa koyucuların aile hukukunun değişmesi konusunda -özellikle evli kadının statüsü, boşanma ve hepsinden kötüsü boşanmış anne-babanın çocuklar üzerinde eşit söz sahibi olmaları gibi konularda belirli bazı rahatsızlıkları vardır.

1993 yılından itibaren Parlamento'nun, Medeni Kanun'un ayırıcı hükümlerini değiştirmek için hazırlanan taslağı görüşeceği ve oylayacağı konusunda umutlar arttı. Kadın dernekleri her yıl 17 Şubat civarında 1926 yılında yürürlüğe giren Medeni Kanun'un kabul edilmesini kutlamaya başladılar. Yasa tasarısına 100.000 kişinin imzaladığı dilekçe eşlik etti. Fakat tasarı iki yıl Meclis Adalet Komisyonu'nda bekledi. 1995 yılında Devlet Bakanı Önay Alpago boşanma dışında önerilen bütün değişikliklerin Meclis'e sunulmaya hazır olduğunu bildirdi.<sup>15</sup> Böylece, erkeği ailenin reisi olarak gören hüküm iptal edilecekti, kadının artık kocasıyla aynı resmi ikameti tutma yükümlülüğü olmayacaktı, ve evlilik süresince edinilen mülkiyetin (miras yoluyla kalanlar hariç) sahipliği ortak olacaktı. Boşanma halinde mülkiyet eşit olarak ayrılacaktı.

Feministler önerilen değişikliklerin desteklenmesinin ya da desteklenmemesinin demokrasiye bağlılığın bir ölçüğü olduğu kavramını ileri sürerek siyasi partileri etkilemeye çalışılsa da bunun bir yararı olmadı. Neo-konservatifler ve Refah Partisi ailenin reisinin ortadan kaldırılmasının ailenin ortadan kaldırılması ile eş tuttular.<sup>16</sup> 8 Mart 1995 tarihli feminist dergi *Kadınca*, "Medeni Yasa: Bıyıklı Meclis'in Kurbanı" başlıklı makalede belirtildiği gibi umudunu yitirdi.<sup>17</sup>

Bundan başka, kadınlar aile denilen bu kutsal kurumda nasıl bir güven içindedirler ki? Çok değil, 28 Şubat 1996 tarihinde gazeteleri açanlar, Şanlıurfa'da, 17 yaşındaki bir kızın 14 yaşındaki kuzeni tarafından güpegündüz pazar yerinde bıçaklanarak öldürüldüğü haberi ile sarsıldılar. Kız iki kez evden kaçmış ve polise sığınmış, polis ise onu ailesine geri götürmüştü. Kızın suçu vitrin gezmekti. Öldürüldükten sonra yapılan muayenede bakire olduğu anlaşılmıştı. Fakat, Şanlıurfa'da gazetecilerin görüştüğü erkekler basın ve feminist grupların, geleneklere göre son derece olağan gördükleri bu olaya tepkisine çok

<sup>13</sup> *Kadınlara Karşı Her Türü Ayırıcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Uyarınca Hazırlanan Türkiye Raporu*, (Ankara, KSSGM, 1993).

<sup>14</sup> *Ibid.* ff.; Aysel Çelikel, "Uluslararası Sözleşmelerde Kadın". *Türkiye'de Kadın Olgusu*, ed. Nacla Arat (İstanbul: Say Yayınları, 1992) s. 185-197.

<sup>15</sup> "Ailede Demokrasi Hazırında", *Cumhuriyet*, 18 Şubat 1995; "Ailede Erkeğin Patronluğuna Son", *Sabah*, 24 Şubat 1995.

<sup>16</sup> "Bu Tasarıyla Aile Ortadan Kalkar", *Milli Gazete*, 25 Şubat 1995.

<sup>17</sup> Nihal Yazan ve Pelin Aydın. *Bıyıklı Meclisin Kurbanı-Medeni Yasa*, *Kadınca*, (Mart 1995), s. 40-46.

şaşırmışlardı.<sup>18</sup> Refah Partisi taraftarı Milli Gazete aileyi, okulu, televizyonu ve gazeteleri suçladı. Buna göre, aile kıza ahlak kavramını açıklayamamıştı, ve okul kızların sağlığını/temizliğinin değerini öğretmemişti, televizyon programları flörtü teşvik ediyordu, kadın-erkek eşitliğini savunan gazeteler bunu cinsel serbestlik ile eş tutuyordu. Keşke kızlar dinsel değerlere göre yetiştirilseydi...<sup>19</sup>

Nisan ayının başlarında, Buca'da 11 yaşındaki bir çocuk annesini tabanca ile öldürdü. Bu kez belki çocuk çok küçük olduğu için baba da tutuklandı.<sup>20</sup>

Türk Ceza Yasası'na göre, birinci derecede suçlunun cezası 24 yıl hapidir. Ancak, mahkemeler, toplumun neyi tahrik olarak anladığına dayanarak "ağır tahrik" kavramını göz önüne alırlar. Namus genel olarak kadın akrabaları öldürmek için bir nedendir. Bu durumda tahrik hükmü uygulanır, böylece ceza 15 yıla indirilir. Hapishanede iyi davranışlar ve genel af yasaları cezayı altı yıla indirebilir. Küçük yaşta olması nedeniyle bir indirim de bunlara eklenir.<sup>21</sup>

1993 yılı boyunca feministlerin gündemini kadınlara karşı şiddet işgal etmiştir.<sup>22</sup> Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün himayesinde yürütülen bir araştırmada, incelenen yedi gazeteden altı tanesinde, kadınlara yöneltilen şiddetin haber değeri olduğu anlaşılmıştır. İslamiyet yanlısı Zaman Gazetesi'nde ise her nedense bu tür haberler asla yayınlanmamıştır.<sup>23</sup> Fakat gene de bu tür haberlerin sunulmuş biçimi kadınların bir şekilde şiddeti hak ettikleri izlenimini vermektedir. Sözgelimi, 26 Şubat 1995 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde, "Sevişmedi, Canından Oldu" başlıklı kısa bir haber yayınlanmıştır. İzmir'de, bir koca, 28 yaşındaki bir çocuk annesi karısını birbuçuk ay kendisiyle sevişmek istemediği için öldürmüştü. Koca müebbet hapis cezası ile yargılanmakla birlikte, gazeteci davayı izlememiştir. Bu cinayetin de, haberin başlığının kastettiği gibi, "tahrik" nedeniyle haklı çıkarılıp çıkarılmadığını görmek ilginç olurdu.

Kadınların erkekleri öldürmeleri konusunda yapılan çalışmalar, bütün kadınların alt sosyo-ekonomik gruptan geldiğini, erken evlendiklerini ve kocalarının fiziksel şiddetine maruz kaldıklarını, bazen de diğer erkeklere satıldıklarını göstermiştir.<sup>24</sup> Fakat kadın

<sup>18</sup>Şükran Soner, "Başka Nazmiye'ler Öldürülmesin", Cumhuriyet, 21 Mart 1996; Nazım Alpman, "Cinayeti Gören Yok", Milliyet, 6 Nisan 1996; Ali Sirmen, "Bu Ne Biçim Toplum?", Milliyet, 8 Nisan 1996; Alpman, "Töre Cinayet Vakayı Adıye", Milliyet, 8 Nisan 1996.

<sup>19</sup>Oral Çahışlar, "Genç Kızların Bekaret Koruyucuları", Cumhuriyet, 10 Nisan 1996.

<sup>20</sup>"İkinci Urfa Olayı", Milliyet, 8 Nisan 1996.

<sup>21</sup>Ayşe Düzkan ve Filiz Koçali, "Bir Namus Cinayeti", Pazartesi-Kadınlara Mahsus Gazete, 13 Nisan 1996, s. 1-4.

<sup>22</sup>"Kadının Gündemi Cinsel Şiddet", Cumhuriyet, 4 Mart 1993.

<sup>23</sup>Aysel Aziz ve Diğerleri, Medya, Şiddet ve Kadın: 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi, (Ankara: T.C. Başbakanlık KSSGM, 1994).

<sup>24</sup>Tülin G. İçli, Allede Kadına Karşı Şiddet ve Kadının Suçluluğu, (Ankara: KSSGM, 1995); "Neden Adam Öldürdüler?" Sabah, 25 Şubat 1995; "Kadınlar Neden Öldürüyorlar?", Nokta, 1 Nisan 1995, s. 38-39.

dövmek, bütün dünyada olduğu gibi, sınıf tanımamaktadır.<sup>25</sup> Yasal reforma çok ihtiyaç var, fakat bunun için Adalet Bakanlığı aydın bir liderlik ve ekip beklemektedir.

## SONUÇ

Bütün bu yukarıdakilerden sonra gene de kadının geleceği umut vadetmektedir. Ataerkil devlet, kadının durumunu' ve ihtiyaçlarını savunmaktan çekilmiş gibi görünmekte. Bu, devlet örgütü içindeki iki ilginç kurumda yansımaktadır. Bunlardan birincisi, Ekim 1990'da kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM) olup Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlıdır. Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, Kadının Yasal ve Kültürel Statüsü Dairesi, Dış İlişkiler Dairesi ve Personel ve Mali İşler Dairesi'nden oluşmaktadır. Genel Müdürlüğün, kendisine ait kadınlarla ilgili bürokratik bir gündem belirlemediği, fakat kadınların kendi aralarında bir diyalog çerçevesinde, sivil toplum örgütleri ya da Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen konuları ele aldığı görülmektedir. Bu durumda, Genel Müdürlük eski zamanın devlet feminizmini sergilememekte, toplumu yukardan yönlendirmemektedir.

İkinci kurum, hükümet içinde bazı tutucu hiziplerin/gurupların girişimiyle Başbakanlık bünyesi içinde, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı adı altında kurulmuştur. Başkanlık, 1990 yılında aile ile ilgili ulusal bir politika oluşturmak amacıyla Türk ailesinin sorunlarının tartışıldığı bir toplantı yapmıştı. Çalışan anneler evlerine ve çocuklarına çok az zaman ayırdıkları için ailesel sorunlardan sorumlu tutulmuştu.<sup>26</sup> İkinci olarak, aile planlaması reddedilmiş ve annelik kutsallaştırılmıştı.<sup>27</sup> Ancak kuruluşundan altı yıl sonra, bu daire sanki kadın hareketlerini sınırlamada antitezi KSSGM'ndan daha fazla etkili olacakmış gibi görünmemektedir. Dinsel yayınlar, zevceliğin, evkadınlığının, ve anneliğin teşvik edilmesinde Aile Dairesi'nden daha iyi çalışmaktadır. Fakat, bu ortamda bile eğitilmiş kadınların çalışma haklarını kavga etmeksizin bırakmayacağı gösteren güçlü kanıtlar vardır.

Şubat 1996'da iki milletvekili, Oya Araslı (CHP, İçel) ve Birgen Keleş (CHP, İzmir), Kadının Statüsü ile ilgili Devlet Bakanı ve ANAP Genel Başkan Yardımcısı İmren Aykut'un (ANAP, İstanbul) himayesinde, Medeni Yasa'nın evlilikte mülkiyetin ortak olması hükmünü değiştirmek için bir öneri sundular. Aykut'un politikası, siyaset ve Türkiye'nin gerçeklerini, ataerkil meclis tarafından kabul edilebilir bir seviyeye getirebilmektir.

Özetle, kadın hareketinin, ister akademik ortamlarda isterse sivil toplumda olsun, devletle işbirliği içinde olması gerekir -çünkü kadın hareketlerinin ve desteklenen projelerin uluslararası ağ içinde olması için karşılıklı yürütülmesi gerekiyor. Bu bağlantıda karşılıklı bir bağımlılık vardır, fakat bu defa devletin bir kuruluşu sivil toplumdaki yararlanmakta ve kadınlar, uzmanlıkları doğrultusunda, ulusal ve kişisel ihtiyaçlarını saptayarak devlete bildirmektedirler. Böylece -kısıtlı bile olsa- artık kadınlar kendi gündemlerini kendileri belirlemektedirler.

<sup>25</sup>"Kadın Dayağa Tepkisiz", *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1996; Yasemin Çongar, "Türkiye'nin Kadın Notu Zayıf", *Milliyet*, 8 Mart 1996.

<sup>26</sup>Altan Öymen, "Aile, Kadın ve Şura", *Milliyet*, 19 Aralık 1990.

<sup>27</sup>"Çocuk Kültürünü Öğrenemiyor", *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1990.